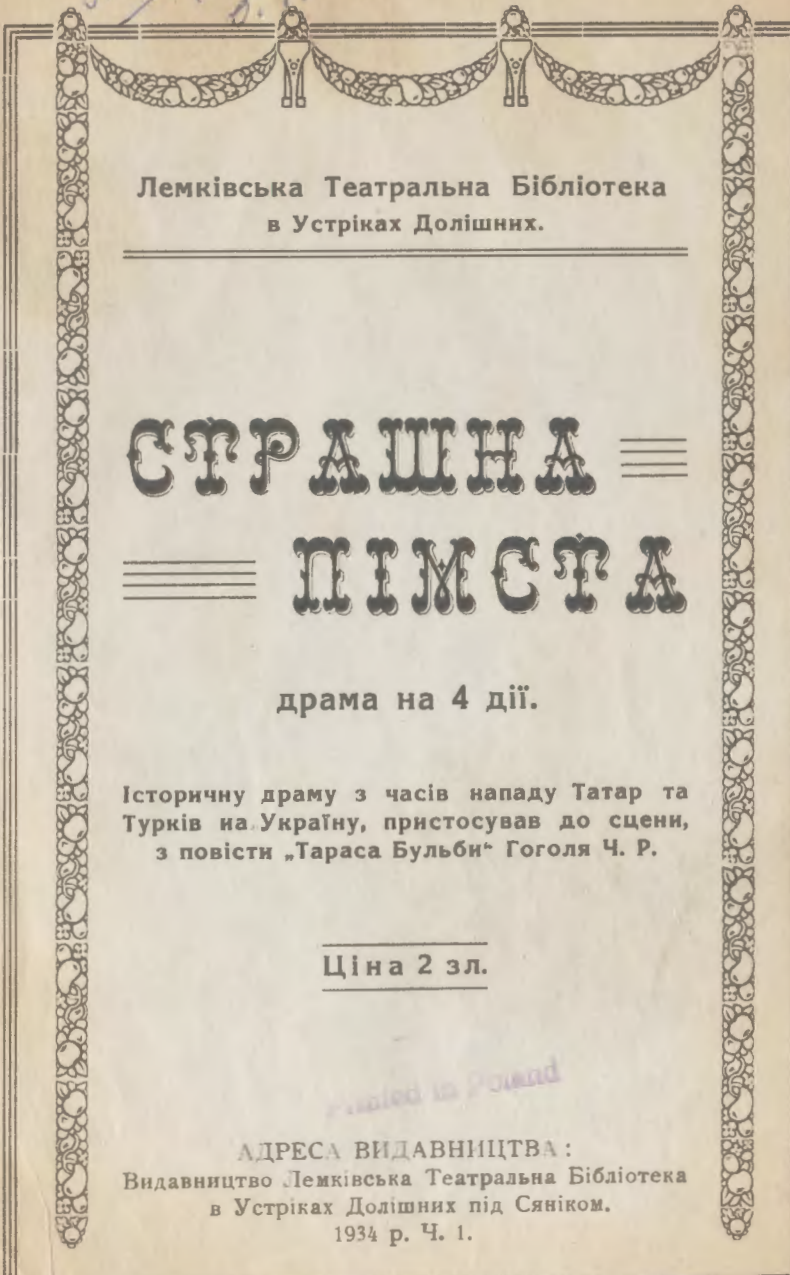

4054
М. А. 14054
2.4771

Лемківська Театральна Бібліотека
в Устріках Долішних.

СТРАШНА ≡
≡≡≡ ПІМСТА

драма на 4 дії.

Історичну драму з часів нападу Татар та
Турків на Україну, пристосував до сцени,
з повісти „Тараса Бульби“ Гоголя Ч. Р.

Ціна 2 зл.

Printed in Poland

АДРЕСА ВИДАВНИЦТВА :
Видавництво Лемківська Театральна Бібліотека
в Устріках Долішних під Сяніком.
1934 р. Ч. 1.

З друкарні Киолера і Сина в Перемишлі.

СТРАШНА ПІМСТА.

Історична драма на 4 дії.

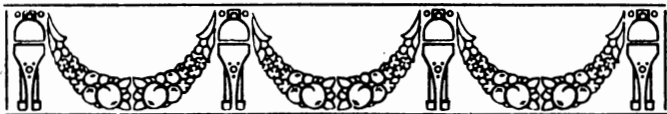

ДІЄВІ ОСОБИ:

1. Байдак	—	коз. полковник	літ	50
2. Настя	—	його жінка	„	50
3. Павло	}	— їх сини	„	22
4. Петро			„	18
5. Товкач	—	сотник		
6. Шило	—	„		
7. Кубар	—			
8. Воевода	—			
<u>9. Валерія</u>	—			
10. Татарка	—			
11. Янкель	—	жид		
12. Кобзар	—			
1. Дівчина. 2. Дівчина. Козаки. Вороги.

ДІЯ І.

Я в а 1.

(Садок. З боку козацька хата, під хатою стіл — лава. Вечоріє).

Настя: (Застеляє стіл). Живенько дівчатка, бо сьогодні у нас гості.

Дівчина 1: А що це за гості?

Настя: Таж паничі наші приїдуть.

Дівчина 2: (радісно) Паничі? Господи! То то вже певно великі наші паничі!

Настя: Які там великі. Та то ще діти. Ще навіть не нагулялись. Все в школах та в школах.

Дівчина 1: Ото-ж то в нас тепер буде весело!

Настя: Ну, не веселись зараня, а йди лагодь посудину, бо їх ось-ось шойно не видно.

Он уже старшина йде.

Дівчата: (виходять).

Я в а 2.

Байдак: (входить зі старшиною). Ану, старенька, подай нам що небудь, щоб нам не скучалось, поки сини приїдуть.

Товкач: Добродійці нашій наші голови.

Шило: Пані полковниковій мій поклін.

Кубар: Дороженька кумо, вітаю і поздоровляю з приїздом синів.

Настя: Спасибі, милі сусіди, вітайте, і прошу покірно сідати. (Сідають).

Товкач: А що, дуже стужились за синами?

Настя: Та як не стужитись. Вони мої соколики, вже певно повисихали від тої науки.

Байдак: Вже заскиглила стара. Чого їм висихати? Не бійсь, їх там добре годують березовою кашою.

Я в а 3.

Янкель: (входить і низько кланяється), Доброго здоровлячка вельможній пані і вельможним панам.

Байдак: А що там скажеш Янкель?

Янкель: Що-ж, панюню, і я прийшов вітати наших паничів.

Байдак: Ого-го! Панове, нова рідня у мене найшлася. (Сміється).

Всі: (сміються). Ото рідня! Сохрани, Господи від такої рідні!

Янкель: Ну, ну. Хоч я вам пане полковнику, не рідня, але я ваш приятель, бо я не забуду ніколи, що ви мене врятували від смерти.

Байдак: Так це правда. Раз козаки почали їхнім братом риби в Дніпрі годувати, а я собі одного випросив на розплодок, бо без жида теж не обійдешся.

Шило: А так, так. А хтоб горілку продавав.

Янкель: Я вам пане полковник буду за тото влячний до смерти геть з цілом фаміліом, і як буде треба то я за вас і голову дам . . .

Кубар: (виймає шаблю). Ану, підстав ми спробуем.

Янкель: (тривожно). Не жартуйте, пане сотник, бо воно може вирватись.

Товкач: (з пістолем). То може з цього? (Міряє).

Янкель: Ой, пане сотник — візьміть то, бо я на ту дірку не можу дивитися.

Байдак: Лишіть жида, бо ще готов умерти зі страху!

Янкель: Ой, чому ні, то можна, певно, що можна.

Я в а 4.

Дівчина 1: (вбігає радісно). Паничі паничі, ідуть.

Настя: (хоче бігти). Де, де . . . сини мої . . .

Байдак: (здержує). Стій стара! Приїхали, то самі прийдуть, а ми їх оттут привітаєм як слід.

Настя: Ой, не видержу.

Байдак: Видержиш.

Я в а 5.

Павло й Петро: (входять одягнені в довгі халати). Доброго здоровлячка.

Настя: (Кидається і обіймає то одного то другого). Сини мої, соколики мої, радість моя. . . Якіж ви стали, діти мої.

Байдак: Стійте, які-ж бо ви смішні! Що це за попівські підрясники на вас? І так усі в академії ходять? Ну тай свити, свити! Таких свит і на світі не бувало. А побіжи котрий, хай побачу як гепне у тих спідницях на землю!

Павло: (гордо). Не смійтеся батьку!

Байдак: Дивись — який бундючний? А чому то не сміятися?

Павло: А так, бо хоч ти мені й батько а будеш сміятися, то їй Богу побю.

Байдак: А ти сякий-такий сину, як — батька?

Павло: А хочби і батька. За обиду не зважаю на нікого.

Байдак: А якже ти хочеш битись зі мною?

Павло: Та вже як попадеться.

Байдак: Ну давай на п'ястуки!

Павло: Добре! (Закочують обидва рукави)

Настя: Дивіться, люди добрі. Здурів старий зовсім. Діти приїхали до дому більш як рік їх не бачили, а він вигадав не знать що, на п'ястуки битись.

Байдак: (бючися). Та він славно беться! Їй Богу гарно. Так що й не дуже пробуй. Добрий козак буде! (перестав). Ну здоров синку! Тепер почоломкаємось! (цілує). Добре синку! Оттак тузуй кожного як мене, нікому не спускай. А всеж таки вбраня на тобі смішне! Що це за мотуз висить.

(До Петра). А ти бельбасе, чого стоїш, що не хочеш батька помняти?

Настя: Ото ще вигадав! І влізе таке в голову, щоби рідна дитина батька біла! Воно біднятко здоровене втомилося, йому би відпочать, похарчуватись а він силує його битися!

Байдак: Е, та ти мамин мазунчик як я бачу. Не слухай сину, мами, вона баба, вона нічого не знає. Які вам пестоші? Ваші пестоші—чисте поле та добрий кінь. А бачите отсю шаб-

люку? Ото ваша мати! А те все бриднтя; чи вам набивають голови і академія і всі ті книжки і філософія — все та ка зна що. Начхать мені на те! А от краще я вас на другий тиждень виряжу на Запороже. От де наука! От де ваша школа — тільки там наберетесь розуму.

Настя: (Злякано). Що? Тільки один тиждень бути їм в дома? (Плаче). І не доведесь їм бідним погуляти, і мені не доведеться надивитись на них?

Байдак: Годі, годі стара. Не голоси! Не на те козак шоби з бабами водився. Та ти би сховала обох під спідницю тай сиділа, як курка на яйцях. Ідїть лише хлопці, та поскидайте з себе ті підрясники, а вдягніть козаче вбрання і приходїть сюди, а ти стара, (Павло і Петро і Янкель виходять) давай нам на стіл, що там у тебе є. Та не треба нам пампушків, медяників і прочих пундиків, а дай нам доброго м'ясива та меду сороклїтнього та горїлки чистої, щоб грала і клетотїла як скажена.

Настя: (приносить страви і напїтки).

Байдак: (наливає і припивас до гостей). Ну, дай, Боже, щоб наша слава не пропала!

Товкач: (з чаркою). Пану полковнику і добродїйці дай Боже щастя і довгого віку.

Шило: А я пю за синів, яких викохали на славу України наші господарі.

Кубар: Випем ще на погїбель ворогів і супостатів нашої батьківщини.

Всі: На погїбель. (пють).

Байдак: Щож то панове, ми все тільки пем на погїбель ворогів, а дїла з того нема, бо з тої горїлки не вороги, а ми погїбнемо!

Шило: А шож ти будеш робити, як нігде погуляти?

Байдак: Як то нігде? А з ворогами?

Товкач: Не можна бо ми обіцяли мир.

Кубар: І кому ми той мир обіцяли, бісурменам, правда? А чи ті бісурмени додержали того що обіцяли?

Байдак: Атже і святе письмо каже, що бісурмена треба бити.

Товкач: Не маємо права. Ми-ж присягали і то ще своєю вірою!

Байдак: Як не можна? Чому не маємо права? Та от у мене два сини, оба молоді ще, ні розуму не набули на війні, а ти кажеш — не маю права.

Товкач: Ну, не годиться так!

Байдак: Так значить годиться, шоби марно пропадала козацька сила шоби чоловік помирав як собака без доброго діла, шоб ні християнству ні рідній країні не було з нього ніякого пожитку? Та на шож ми живем, на якого чорта? Розтолкуйте мені, на що?

Товкач: Все це правда, що ми порохнявіємо та гниємо от-так, а війни однаково не буде.

Байдак: А я кажу що буде, бо мусить бути. От подивімось скільки ще нашого народу під чужим пануванням, а ти кажеш війни не буде!...

Я в а б.

Петро і Павло: (входять передягнені).

Байдак: Ось, дивіться які молодці! Та якже їх назапичку держати? Ну, синки, сідайте

за стіл та вперед випемо. Боже благослови. (Підніма чарку). Здорові були сини. Дай Боже, щоби ви на війні були все відважні, щоби бісурменів били і всіх ворогів.

Всі: Дай Боже. (пють).

Байдак: Ну що синки, добра горілка?

Ото синку дурні були латинці, вони і не знали, що на світі є горілка. А в академії якої вам давали — березняку чи вишняку?

Павло: Не треба батьку згадувать, що було те минуло.

Петро: Хай тепер попробує хто зачепити, то буде знати, що таке козацька шабляка!

Байдак: О, і той заговорив! (сміх).

Петро: Постривайте, ще не так заговорю.

Байдак: Добре синку, добре. От і я дістав охоту з вами їхать. Їй Богу поїду. Якого чорта мені тут сидіти? Щоби стати гречкосієм та з бабою водитися? Та пропадай оте все — я козак, я не хочу! Як ви, товариші? Давайте поїдемо на Січ та ще погуляємо.

Всі: Славно! Їдемо!

Байдак: Гей нуте хлопці!

Всі: — (Спів).

Байдак: Товариші! Навіщо відкладати. Їдемо таки завтра! Якого біса ми тут висидимо? На що ся хата? На що нам то все? Їдемо завтра!

Всі: Славно! Їдемо! На Січ!

Байдак: Коли так то ходім і все приготуємо а завтра скоро світ у дорогу!

Настя: (злякано плачучи). Господи! Таж вони бідні ще не відпочали, бідні діти. Та я ними ще не натішилася. Таж вони ще маленькі, хто їх догляне там?

Байдак: Не плач, стара! Догляне їх мати Січ. Е, та що мені з тобою говорити! Ходім товариші! А ви сини лягайте отут у саді та виспіться. (Виходить, а за ними, попрощавшись з Настею сотники. — Настя зі синами в хату. — Дівчина збирає зі стола. — Вечоріє).

Я в а 7.

Петро: (виходить і сідає) І все далі й далі від Києва, вже мені більш її не бачить, що вона тепер робить? Зоре моя ясна, де це ти зорієш? Чи тебе шукають ті чарівні ясні очі, чи може вже забувають?

Павло: (входить). Ти чого так похнюпився?

Петро: Тяжко Павле!

Павло: Що тяжко? То ти не радієш що завтра будемо переганятись з вітрами по степах? Ось глянувби ти, яку батько нам зброю вибира, аж очі радуються. Поїдемо на Січ, а там може і на війну, от де радість, от де життя! Заживемо, як справжні козаки, як дійсні Запорожці.

Петро: (сумно). Все це гарно, але в козака є ще щось крім того — серце — мати...

Павло: Так матері шкода! Вона сердешна ввесь вік свій сама горює та нудьгує, а серце це річ бабська...

Петро: Не кажи так брате! І в козака є серце і болить воно і ние, а надто вже тоді, коли приходитьсь його силувати мовчати!...

Павло: Чи ти Петре часом не вкапустився де?

Петро: Признамся тобі, бо-ж ти брат. Отже я в Києві оставив своє серце, і тяжко тепер, що все далі і далі приходиться віддалюватись!

Павло: Та хтож вона?

Петро: Чи знаєш Валерію?

Павло: Що? Валерія? Дочка воеводи, ворога нашого? І ти смієш мені таке казати? Та я тебе побю, ій Богу побю, як ще раз про неї почую!

Петро: Ні братку, не побеш. Якби ти її побачив, якби ти побачив її ясні очі, якби ти почув чудовий той срібний голосок — тиб не так говорив...

Павло: (строго). Годі! Не смій мені більше говорити і згадувати про неї!

Петро: Дарма! Заволоділа вона моїм серцем і всім моїм еством.

Павло: Що? Заволоділа? І ти козак? Тобі не встидно, щоб якась панна та ще ворожа сміялась над тобою?

Петро: Щож я винен? Серцю не прикажеш.

Павло: Годі! Годі! Доволі з тим серцем. Ти козак і повинен думати о тім якто ми завтра на бистрих конях підем з вітром на перегони. Як то ми в пишній збруї полетимо на ворогів, як то ми станемо побратимами таких славних лицарів як запорожці!...

Я в а 8.

Настя: (Входить з хати). Ходить синочки нехай я вам вмию голівки румянком!

Павло: Не треба нам мамо румянку. Вмиють нам дрібні дощі, а розчешуть буйні вітри.

Настя: (плаче). Ой не говори так синку, бо моє серце і так уже розривається, що я навіть не надивилась на вас.

Дівчина 1: (входить з килимами і подушками). Пані, нам полковник казали оттут паничам постелити й казали, щоби лягати вже спати.

Настя: Стели стели дитинко (обі стелять).

Дівчина: (Виходить. Павло лягає окремо Петро зліва. Настя бере його голову на коліна) (На сцені темніє. Музука грає колисанку).

Настя: Сини мої, сини мої милі! Що буде з вами? Не натішилась я вами. Посміється над вами лукава доля! Хто вам рочеше ваші буйні голови? Хто пригорне до серця? — Не побачити мені вже вас, мої соколики! Може татарин у першій битві зрубає вам голови, а я навіть не знатиму де ваші тіла лежать? Може хижі ворони рознесуть ваші кости? Господи Боже май їх в своїй опіці, візьми мою душу за них! — А може старий ще раз надумається — може відложить виїзд? (шепче). Змилосоердися Господи над ними грішними! (Схиляє голову і засипляє).

(Десь далеко чути Сурму. Збірка! І походну пісню. Засвистали козаченьки).

Завіса тихо падає.

ДІЯ II.

Козацький обоз. По середині намет з малиновим прапором і бунчуком. З боку видно частину воза. На переді з ліва сидить: Байдак, Петро, Шило, козак і кобзар (співає думу). Козаки порозсідались, та пороздягались хто де. Один чистить зброю, той голий латає сорочку, ті грають в кости і т. ін. Пісня думи може бути загальний спів.

Байдак: Так кажеш брате, що Татари знову рушають на Україну?

Кобзар: Вже рушили. Знову піде стогін по лугах та по степах. Знову потече невинна кров. Даром ви тут лишень сидите та марнуєте час, а Україна вся проча стогне під чужим ярмом. Таке тепер коїться, що і родились і хрестились, а не бачили такого.

Шило: А щож там коїться?

Кобзар: Таке у нас завелось, що вже святі церкви не наші стали!

Шило: Як не наші?

Кобзар: А так, що у жидів в аренді. Як жидові поперед у нас заплатиш то і Служби Божої відправити не можемо.

Шило: Що ти верзеш?

Кобзар: Святу правду кажу та слухайте далі... Пани та підпанки їздять тепер по всій Україні в тарадайках, та замість коней, людей запрягають. А ви тут киснете під отсим паршивим містом.

Байдак: То по твоєму нам відійти відсіля зі встидом — ганьбою?

Кобзар: Та плюньте ви на те все. Яка тут може бути честь души та морити людей.

в місті голодом. Вороги по всій Україні розбрелись а ви тут одного містечка вчепились.

Байд.: Стій! Чекай! І я скажу слово! А що ви... чорти би вас брали... що ви там нічого не робите? Хиба у вас там шабель нема? Та ви оттак потураєте такому безправству?

Кобзар: Еге, як потурали? А спробувалиб ви, коли ворогів така сила, та ще наші пристали. декотрі до них!

Байд.: А гетьман... а полковники... що робили?

Кобз.: Наробили полковники такого, що недай Боже нікому.

Байд.: Якто?

Кобз.: А так, що полковники почали між собою сваритись та битися, а гетьмана видали ворогам. Ось що наробили?

Всі: (крики). Ганьба! Перевішати їх. Годі! Геть з такою старшиною.

Байд.: (втихомирює). Годі! Тихо! позвольте мені слово!

Голоси: Говори! Кажи! Тихо хлопці!

Байд.: Так ось що. Завтра раненько робимо послідний наступ, здобудемо місто, та рушаємо на Україну!

Всі: Славно!

Байд.: А тепер кожний на своє місце.

Всі: (починають розходитись, за сценою крики) Слава! Слава!

Я в а II.

На сцену входять Товкач, який тягне

Павла, за ними козаки кричать: Славно! Павло курінним отаманом!

Байд.: Що сталося?

Товкач: Твого сина батьку, вибрали козака курінним отаманом.

Всі: Так! Так! Павло курінним!

Павло: Позвольте брати товариші, змилюйтеся, куди мені до такої чести? Який з мене курінний?

Байд.: Добре сину!

Павло: Але я панове ще молодий. В мене розуму не вистарчить правити такими славними лицарями. Хиба не має вже кращого старшого?

Товкач: Ти хоча й молодий, та за те силою і розумом ціпкий! Бери палицю.

Всі: Так, так! Бери, бери!

Байд.: Держись сину, не бери.

Павло: Не можу братіки. Не заслужив я ще на таку честь.

Товк.: Бреше він товариші! Він на ворога йде як буря, а рубає голови з повагою, спокійно наче капусту. Та шей хитрий бісів син (подає палицю)

Всі: Славно! Бери палицю!

Павло: І вдруге мушу відмовитись! (відпихає палицю).

Байд.: (з боку) Так, так сину!

Товкач: Бери вражий сину, а то побем зараз!

Всі: Бери! бери! Ми хочемо Павла отаманом.

Байд: Тепер уже сину бери, бо так звичай велить!

Павло: Щож маю робити? (примає пали-

цю). Приймаю усеї тягар і цю почесть і присягаю, що чесно і совісно буду сповняти обовязки курінного отамана, а як буде треба, то головою наложу!

Всі: Славно, славно! (Стискають йому руки, обнімають).

Товк.: (Бере в жменю пороху глини і сипле Павлові на голову). Порох еси і в порох обернешся!

Байд.: Давай синку, і я тебе обніму з радощів, що діждався такого сина. Отамануї здоров чесно та розумно. Носа в гору не дери, бо хоч то честь велика, та всеж то всі твої товариші—брати, вони тебе вибрали, вони тебе можуть скинути (тричі цілуються).

Байд.: (до всіх) А тепер панове молодці, можна з нагоди вибору отамана і по чарці. Ану котить сюда барило).

Всі: Славно батьку!

(Дехто котить барило).

Байд.: Ну набирай хто чим має. (наливає собі пугар) (інші й собі наливають).

Позвольте товариші слово!

Всі: Просимо, просимо.

Байд.: Я вас панове товариші частую не за те, що ви мого сина вибрали отаманом, хоч і то велика честь, але хочу згадати нашу Січ мати,

Всі: За Січ, за Січ !!!

Байд.: Колись наша Україна пишалась в добрі та роскоші, люди жили собі тихо та мирно, як у раї. Були у нас свої князі, гетьмани, була своя держава і своя слава. Та ба! Зависні суїсиди, та бісурмени позавидували нам того, пішли на наш край та запалили той наш рай. Наші

князі та пани відцурались свого народу, оставили його на поталу ворогам, і здавалось що вже кінець, та несподівано виросла нова сила, нова оборона, нова слава. А це запорожська Січ, яка стала в обороні рідного краю. І всі ми собі сказали: „Згинем браття, або в гору піднесем свободи стяг“! Згинуть нам одна дорога, чи в кайданах, чи в війні — хто ненавидить кайдани, тому війни не страшні! Отже на погибель ворогам!

Всі: На погибель (всі пють).

Байд: А тепер почастуйтеся трохи, та не багато, бо завтра раненько йдемо на герць

Всі: (спів). „Як підемо на панів, на герць погуляти, слави добувати, ой чи пан чи пропав...

Байд: Тепер усі спати!

(Всі розходяться тільки Байдак зі синами лягають на сцені. Байдак з боку — Павло біля нього, Петро десь по середині).

Я в а 3.

Вартові: — (Час до часу переходять через сцену, заднім пляном і перекликаються. Вартуй!.. (що раз дальше) вартуй!

Петро: (Не спить тяжко зітхає, дримає. На сцені червоний захід сонця відтак зовсім темно. На задньому пляні показується той самий образ — сальон в ньому сидить задумана Валерія. Образ зникає сцена троха освічується і перед Петром являється чорна, закутана, стать Татарки).

Петро: (Зривається і хапає за пістоль). Хто ти? Коли нечистий дух то шезни з очий, коли живий чоловік, то кажи хто ти, а ні то вбю!

Татар.: (Озирається і кладе палець на губах на знак мовчання):

Петро: Чекай, мені здається, що я тебе десь бачив...

Татар.: Два роки тому в Києві!

Петро: (нагадує). Два роки тому в Києві. .. Ти татарка, покоївка дочки воеводи?!?

Татар.: Цсс... сс... тихо! (оглядається).

Петро: Скажи чого і як ти тут? Де панночка? Живе ще?!

Татар.: Вона тут в місті!

Петро: (здивовано скрикує). В місті? Чогож вона в місті?

Татар.: Того, що старий пан тут сидить— воеводою.

Петро: Щож вона замужна?..... Та говориж!... Яка бо ти чудна! Що з нею тепер?

Татар.: Вона другий день нічого не їла!

Петро: Якто?!?

Татар.: А так, що в місті вже все переїли, навіть мишей і щурів. (павза). — Панночка тебе бачила з валів міста, післала мене до тебе і сказала, йди скажи лицареві, коли він ще мене пам'ятає, нехай прийде, а коли забув, нехай дасть тобі кусок хліба для моєї старенької матері.

Петро: Але як ти сюди прийшла?!

Татар.: Підземним ходом.

Петро: Хиба є?

Татар.: Є!

Петро: Де?

Татар.: А ти не зрадиш?

Петро: Клянусь святим хрестом.

Татар.: Добре! Отже треба спуститись у яр, перейти потічок і там де очерет...

Петро: І він веде у саме місто?

Татар: Прямо в монастир!

Петро: Ходімо, ходімо зараз!

Татар: Але хліба будь ласка візьми.

Петро: Добре, буде. Заховайся тут, де небудь, а я зараз вернусь!

(Татарка ховається, Петро зникає. Павза).

Петро: (З мішком на плечах і хлібом під пахою виходить з за куліс, йде попри Павла).

Павло: (крізь сон). Держіть, держіть во рога, ловіть коня!

Петро: Мовчи бо вбю! (Замахнувшись мішком — до Татарки): Ходім де ти?

Татар: (показується).

Байд: (З присоня) Петре!

Петро: (тихо). Що? (Татарка присіла).

Байд: З тобою баба. Ой випарю я тебе на всі боки. Не доведуть тебе баби до добра! (Захрорів).

Петро: (хреститься). Вставай підем! Всі сплять, не бійся! — (Виходять).

З а в і с а.

ДІЯ ІІІ.

(Декорация: Гарний старосвітський шляхоцький сальон, на стінах килими (писані верети) образи, портрети, зеркало, на лівій стороні образ Пречистої. Перед нею лампочка світить. Попід стіни крісла, перед зеркалом столик (зеркало може бути велике). Двері фронтові і на право. Сцена освічена з гори слабо),

Валерія: (Клячить перед іконою і тихо під музику співає пісню до Пречистої. Найкраще „Ave — Maria“ — говорить).

Валерія: Мати Божа, прости мені що звертаюсь до Тебе, але і ти любила . . . . пожалій мене! Чиж не гідна я вічного жалю. Чи не лютий кат мій, моя жорстока доля? Що діється, що в мені не одна а дві душі . . . та одна другу докоряє . . . Ох козаче, козаче! Взяв ти мою душу, розбив серце . . . мов несамовіта я, мов, божевільна . . . душею тягнусь до нього, а розумом? Ох сором казати . . . а отчизна — що скаже? любити ворога? Хлопа? Доле моя! Тиж привела до моїх ніг найбільших лицарів, панів. — Мені досить махнути і кождей бувби у моїх ніг, а я? . . . а я післала за козаком хлопом . . . За шож Ти Пречиста, за які гріхи так мене покарала?

Я в а 2.

Татарка: (мовчки впускає Петра).

Валерія: (зривається, мовчки приглядається собі, вона подається в перед до нього відтак взад). (Тихо говорить: Ні не моя сила подякувати тобі козаче . . . Один Бог може тобі відплатити . . .)

Петро: (хоче щось сказати та не може).

Татарка: (вносить на підносі порізаний хліб і ставить на стіл).

Валер.: (до Татарки). А мати? Ти їй віднесла?

Татар.: Вона спить!

Валер.: А батькови?

Татар.: Він сказав що сам прийде подякувати. (Виходить).

Валер.: (бере кусок хліба і їсть, Петро приглядається).

Петро: (хапа її за руку). Досить ради

Бога. Не їдже більше! Ти так давно не їла, може пошкодити.

Валер.: (Кладе хліб на стіл — дивиться йому в вічі). І тут лицар про мене не забуває.

Петро: Царице! Прикажуй чого тобі треба, чого хочеш? — Придумай найнеможливіше діло — все зроблю!!! Сам себе погублю а зроблю! І погубити себе для тебе, мені так солодко... але ні, не сила сказати цього, У мене є великі маетки і всього того я зречуся, кину, спалю, як тільки скажеш одно слово. Але що це є? Я говорю дурниці. Вибач, я вихований в бурсі і на Запоріжжю і не знаю говорити так як між вельможними... Я не достойний бути навіть твоїм рабом...

Валер.: (слухає його, дивлячись в нього. — подається вперед — раптом відвертається).

Боже! Яка краса! Яка любов. Але ні! А батько? А отчизна? (раптом плаче — сівши на фотель, так щоби він не бачив).

Петро: (бере її за руку). Скажи мені одно слово. — Чого ти така сумна? Чого нещаслива?

Валер.: Не питай лицарю... Тяжко мені на це відповісти... а ти може і не зрозумієш... Я дуже нещаслива.

Петро: Що? Чи це може бути? Щоб найкраща і найліпша із усіх жінок була нещасливою? Ні то не може бути! Ти мусиш бути щасливою! Прикажеш мені вмерти і я вмру, щоб ти тільки була щасливою. Вмру біля твоїх ніг бо я тебе кохаю!....

Валер.: (хита головою). Не дури лицарю ні себе ні мене. — Знаю я твоє лихо, знаю, що тобі не можна любити мене. Я знаю яка твоя

повинність і заповіт. Тебе кличуть батько, то вариші, батьківщина, а ми... вороги тобі.

Петро: (випрямившись горячо). А що мені батько? Що мені батьківщина Україна? Батьківщина, те чого шукає душа наша, що для неї найліпше від всего! Батьківщина моя це ти! —

Ось моя Батьківщина! І сю батьківщину носитиму в своєму серці поки мого віку — і ніхто мені її звідтіля не вирве. Все віддам продам, погублю за таку вітчину.

Валер: (Захоплено дивиться в нього, раптом захоплено кидаєсь йому на шию — ридаючи).

Петро: (пригорта). Що тобі моя царице?

Валер: Любий мій... ласкавий... не вмію тобі розказати, що зі мною. Душа болить!... серце поділилось на двоє... одна половина плаче, друга радіє — сміється... чогось страшно...

(За сценою чути трубку і крики).

Валер. і Петро: (цілуються довго — довго).

Валер: Ще, ще... цілуй... там вогнем... пий моє серце...

Петро: Доле моя! Щастя моє! А я так довго мучився без тебе! Де не бував, що не робив а все думав про тебе... Чи то в бою чи в спокою, все тільки тебе бачив... За тобою тужив... і не снилось мені навіть, що мос щастя так близько — тут за мурами.

Валер: (вирвалась). Чекай соколе я покличу батька. (Хоче йти, а тимчасом входить Воевода).

Воевода: (високий літ 60 одітий по військовому гордий).

Валер: (кидається до нього). Татку! Отсе наш спаситель (Петро кланяється).

Воевода: Не знаю козаче як маю тобі подякувати як винагородити твій вчинок.

Петро: Не треба мені дякувати, ані нагороджувати, бо я вже нагороджений!

Воевода: Ні, ти заслужив на велику нагороду. Кажі що бажаєш, всю свою скарбницю віддам. Все своє майно, бо ти нас врятував від голодової смерті...

Петро: Вибач мені вельможний пане — та дякувать мені нема за що, бо це вчинок християнський. А що до скарбів то попрошу тебе о один...

Воевода: (скоро). Кажі буде твій...

Петро: Віддай мені вельможний пане оцей скарб (кланяється Валерії) який мені над все наймилийший!

Воевода: Що?? Мою дочку? Дорогу ти ціну поставив козаче і занадто смілу.

Валер: Татку, я його кохаю...

Воевода: (вражено скочив). Що ти сказала? Ти його кохаєш? Козака?... Хлопа? Ні доню, цей жарт зовсім не на місці і не під сю хвилю...

Валер: Це таточку не жарт. Ми вже давно кохались... ще в Києві...

Воевода: Ні то не може бути! Жадай козаче все що хочеш, тільки не жадай неможливости!

Петро: Нічого мені жадати. В мене всего доволі і маєтків і слава, а від тої, яку покохав не відкинувсь хиба згину.

Валер: Татку...

Воевода: Доню, чи ти подумала? Як, такого роду... полюбити козака... ворога?...

Валер: Він вже не ворог, він буде наш!...

Воевода: Буде наш? Хиба можна ворогови вірити? Навіть — хочби перейшов до нас?

Петро: Вельможний пане. Отже знай що я вже все! (на бік). О Боже яка мука!

Воевода: Що? Навіть віри?

Петро: (сумно). Так навіть віри. (Звертається на бік). Прости мені Господи!

Воевода: (зрезигновано). Ну шож, як так то хай буде по вашому діти, але вважайте що робите! Це усе тільки шал, а потім він минеться і прийде розчарування!

Прийдуть докори з огляду на нерівний стан, розбудиться совість, почнете себе гризти і будете дуже нещасливі,

Я в а 4.

Татар: (вбігає з криком). Врятовані врятовані. Наші пробились до міста привезли хліба і всего і повязаних запорожців.

Воевода: Слава тобі Боже! Ну я йду діти а ви ще роздумайтесь. (Виходить за ним татар.)

Петро: (Задуманий).

Валер: (підходить до нього, пригортається). Чого задумався милий? Може жалуєш того, що вчинив!

Петро: Ні моя королево. Нічого я не жаду. Для тебе вчинивби ще більше.

Валер: Дякую тобі милий! Чекай, знаєш що — скинь з себе це вбрання, а я тобі принесу наше.

Петро: Чекай ще трохи...

Валер: Так, я тобі принесу лицарську ленту і шолом... (вибігає на право).

Петро: (сам). Пропало все!... Що я роблю?

Як виректись всего що було? Не бачити вже більше своїх... матері, брата, батька... а батько? Що він скаже? О Господи! Вирве батько свого чуба і проклинє день і годину що породив такого сина. Який сором. Ні не хочу нічого! Треба тікати... А леж-бо вона... така красна!... Ой Петре, Петре!... Що ти робиш? (бігає по сцені в розпучі).

Я в а 5.

Валер: (вбігає з широкою рожевою лентою, довгим мечем і шоломом). Чекай любий, я тобі приченлю цю ленту. (Чіпляє навпрост). Ти не тішишся?

Петро: (гірко). Тішусь моя, ясочко.

Валер: А чому такий сумний?

Петро: (усміхається). Я сумний? Ні моя царівно, при тобі я ніколи не буду сумний. Ти моє сонце, ти мій усміх, моє щастя!

Валер: (обіймає його за шию з пристрастю). Я тобі дам таке щастя, яке ніхто навіть в мрії не відчував! (Цілує його пристрасно). А тепер коханий, скинь ту козацьку шаблю і візьми меч отсей. (Подає йому меч).

Петро: (болізно). Як отсю прадідівську шаблю кинути? Ні не можу!

Валер: Та якже ти мій лицарю будеш з такою шаблею?

Петро: Не можу кохана! цеж родинна пам'ятка.

Валер: Ах так. То для тебе родина важніша чим я! (Сумна).

Петро: Кохана, но не гнівайся. Хай буде по твому. (Скидає шаблю і бере меч).

Я в а б.

(Входить воевода).

Воевода: Ну дорогенькі, щастя нам усміхнулося, ми перехитрили ворогів. Підчас завішення оружжя вдалось нам дістати підмогу. А тепер ти лицарю докажи, що ти наш. Я тебе іменую командантом сьогоднішньої виправи, на ворога нашого!

Валер: Як це гарно милий! Сьогодні вже ти дасиш доказ батькові, що ти гідний бути моїм лицарем. (Кидається до батька). Дякую тобі татку, що ти згодився. Я думаю, що він гідний за всіх інших лицарів. (Горнесь до батька).

Петро: (тимчасом на боці в розпуці). Як? я вже маю перейти той хрест? Йти на рідного батька? брата?... товаришів?... Га! Пробшай усе! — Ходім пане Воеводо до бою. — На нового ворога!

З а в і с а.

ДІЯ IV.

(Декорації дії другої).

Байд: (стоїть по середині а докола нього всі козаки, він дає знак рукою і всі знімають шапки).

Байд: Так осьщо панибрати, трапилось сеї ночі! Ось до чого доводить хмель! Ось яку наругу вчинив нам ворог! Вам дозволь чарку, то насмоктаєтесь так, що ворог не тільки штани з вас здійме, але ще й наплює вам в саму пику, то ви і того не почувете!

Кубар: Стривай батьку, зівсім не по правді!

докоряеш козакам. Вониб були винні і заслужилиби на смерть, якби напились у поході при заняттю! Але ми сидимо без діла, та дафемно нудимось під містом! Який же тут гріх, як чоловік напився на безділлі. А ось ми покажім тим панам як на сонних людей нападати.

Всі: Добре сказав! Так! Покажім!

Байд.: Слухайте товариші! Брати кріпость, дертись по стінах, та підкопуватись, це некозацке діло. Краше подражніть ви ворога, нехай він прийде на поле, а тоді ми з ним розправимось :

Всі: Добре! Славно!

Байд.: Тихо! Отже ставайте на проти брам і до праці! А ще одно! Коли побачу кого одного пяного то повішу без суду! Ідуть одже до свого діла! Сьогодні маємо вийти з бою зі славою!

Всі: Славно батьку отамане! (розходяться)

Байд.: (завертає Павла) Павле йди но сюди!

Павло: (вертає). Шо батьку?

Байд.: Ти не бачи Петра?

Павло: Ні, не бачив!

Байд.: Чи не попав він ніччю в полон?

Павло: Я подивлюсь в обозі!

Байд.: Добре! А пильнуй свій курінь!

Павло: Добре батьку. (виходить)

Байд.: (сам) Гм.... Що з ним могло статися. (задумався).

Я в а 2.

Янкель: (осторожно підходить). Пане полковнік! Пане полковнік!

Байд.: (прокинувся з задуми) Кому мене треба.

Янкель: Пане полковнику я був в місті!

Байд.: (здивовано). Який тебе враг туди заніс?

Янкель: Я зараз розкажу! Як тільки я почув в ночі гомін і стріли, то я зараз побіг і зі страху забіг аж до міста, разом з військом. Дивлюся, а попереду пан хорунжий Галяндовіч, мій знайомий. Він мені винен 100 дукатів.

Байд.: І він не звелів тебе повісити?

Янкель: А їй Богу вже хотів повісити. Вже закинули було мені мотузок на ший, але я сі віпросив. Казав що ще йому з довгом почекаю!

Байд.: Щож ти робив у місті? Наших бачив?

Янкель: Чому ні? Бачив! Наших там багато! Іцко, Рухим, Шмулько, Дувид . . . .

Байд.: Що ти мені своє кодлотичеш? Я тебе питаю про наших Запорожців!

Янкель: Наших запорожців не бачив, а бачив одного тільки пана Петра.

Байд.: Що?! Петро бачив?! Де! Як? В льоху закований! Побитий?

Янкель: Хтожби посмів пана Петра бити? Він тепер такий пишний лицар! Далібуг і я не пізнав. Цілий в золоті і сріблї, як сонце на весні. І коня дав йому воевода найкращого.

Байд.: На шож він надів чуже вбрання?

Янкель: Тому, що воно ліпше. Їздить він по місті і навчає всіх, а виглядає як найбільший пан!

Байд.: Хтож його присилював?

Янкель: Я не кажу, що присилював. Хиба п. полковник не знає що він перейшов до них!

Байд.: Хто перейшов?

Янкель: Ну — а пан Петро!

Байд.: Куди перейшов?

Янкель: Перейшов до наших ворогів. Він тепер уже зівсім їхній.

Байд.: Брешеш свиняче ухо!

Янкель: Якже можна, щоб я брехав? Хиба я дурний щоби брехати? Хиба я не знаю що мене повісять, коли я перед паном збрешу?

Байд.: Так се по твоєму виходить, що він продав Батьківщину, віру?

Янкель: Яж не кажу, що він продав, що... я тільки кажу, що він перейшов.

Байд.: (грізно). Брешеш чортів жиде! Такого діла, ще межі нами не було. Ти брешеш!

Янкель: Най трава поросне на порозі мого дому, коли я брешу! Нехай кождий наплює на могилу мого батька, матері, діда, коли брешу! А панові навіть скажу, через що він перейшов.

Байд.: Через що?

Янкель: У Воеводи є дочка — красуня. Така красуня, що йой! (цьмокає губами).

Байд.: Ну то що з того?

Янкель: Він для неї зробив усе і перейшов. Коли чоловік закохається, то він все одно, що мокра підощва. Можеш її гнути і крутити як хочеш!

Байд.: А! жінка! О те чортівське кодро, богато людей звело з ума!

Янкель: Ой так — так... Слухайте пане. Я панові все розкажу!... Я був там в палацу і від татарки все довідався! Буде весілля зараз як тільки проженуть запорожців. Пан Петро обіцяв те зробити.

Байд.: І ти не вбив його там на місці чортового сина!

Янкель: За що вбивати? Він перейшов по добрій волі. Там йому ліпше, туди він і перейшов....

Байд.: І ти бачив його?

Янк. Їй Богу в саме лице бачив! Такий славний вояка!... Такий слічний аж ну!... Дай йому Бог здоровля, відразу мене пізнав. Коли я підійшов до нього він і каже!

Байд.: Що він каже?

Янк.: Він каже... він вперед кивнув пальцем, а зідтак каже. Янекль! А я пане Петре! А він, Янкель, скажи братові, скажи козакам і всім, що батько тепер мені не батько, брат не брат, товариші не товариші, що я із всіма буду битися!

Байд.: Брешеш чортів Юдо! Брешеш собако! Ти і Христа продав, я тобі вирву язик, я тебе вбю за твою брехню!

Байд.: Як і це все правда? А!... не даром я його в ночі бачив із якоюсь жінкою. Та ні, це не може бути, щоби мій син пустився на таке соромне діло. Мій рідний син продав душу й віру? А проклята баба! Чекайте, знайду я вас обоїх! Чекай дістану я тебе, красавице, та поволочу тебе за твою розкішну косу по всьому обозі!

(Входить козак).

Козак: Батьку, ворог виступив з міста і зближається сюди.

Байд.: Добре! Поклич мені моїх хлопців ми його тут привітаємо!

Козак: Приказ батьку! (відходить).

Байд.: Ну! Порахуємось вороги, за честь і за сина!

Я в а 3.

Павло: (біжить через сцену, козаки за ним).
Кричить: За мною товариші! Годі бавитись!
Бий!! Ріж!!

Всі: Славно!! Славно!!

(Зникають всі — на сцені якісь час нема нікого — а за сценою чути крики стріли, на сцену входить Байдак і Товкач. Крики і стріли втихають).

Товкач: Ну сьогодні певна вже наша побіда. Ворог відступає!

Байдак: Ні, побіда ще не певна, бо ворог ще не всі свої сили випустив! (нараз чути стріли). Бачиш (показує в ліво) вже напірають нові сили!

Козак: (вбігає). Батьку отамане ворог натирає веде його Петро!

Байд.: Що? Петро? Не може бути! Як? Своїх бити? А чортів сину — так ти своїх беш? (ходить по сцені грізно!) Хлопці — брате Товкачу, біжи туди і замани мені його сюди!

Товкач: Гарзд батьку! (відходить).

Байд.: (ходить). О, чекай ти виродку. Мені на старість такий сором принести?! А все через жінку, красавицю! А чортове кодло! Ну, задамже я тобі!

(Входить Товкач, Петро і козаки).

Товкач: Так ти зраднику своїх беш?

Петро: Не своїх, а ворогів!

Байд.: Чи і я тобі ворог?

Байд.: Якже, чомуже батька ворога не беш? Га? То я тебе на те виховав щоби ти

через бабу продав свою честь і душу, проміняв віру, та ще й бив своїх братів? Га? Кажи? Чого мовчиш?! Так знай, що вже більше нікого не будеш бути! Я тебе породив я тебе й вбу!

(Стріляє. Петро показує руками розпачливо на Валерю і говорить: ось моя Батьківщина).

Петро: Прашай кохана!

Всі: (знімають шапки).

Байд.: Чим був, не козак? І стан високий і чорнобривий і лице як у пана і рука міцна в бою, та пропав, пропав без слави — зрадником, як собака! . . . .

(Вбігає Павло).

Павло: Батьку, наша перемога! Що це? Петро? Хто це його? Це ти батьку? За що?

Байд.: За зраду!

Павло: О!! страшна п'ємста!!... Прощай братіку! Поховай — може його батьку чесно як козака!

Байд.: Не козака, а зрадника, а таких не ховають! Поховують його і без нас. Найдуться і голосінниці. Його красуня! Ні, я її знайду, оту красуню, що мені сина взяла! Я помститись мушу! За мною хлопці! Помсти, кари ворогам!

Всі: Помсти й кари!

З а в і с а.

